

Tytuł: Program nauczania historii i społeczeństwa w szkole podstawowej „Klucz do historii”
Autor: Małgorzata Lis

Spis treści:

1. Zasady budowy i warunki realizacji programu
2. Cele kształcenia i wychowania
 - 2.1 Ogólne cele kształcenia
 - 2.2. Szczegółowe cele kształcenia
3. Treści nauczania i wymagania szczegółowe
4. Procedury osiągnięcia celów kształcenia
 - 4.1. Strategie nauczania
 - 4.2. Metody nauczania
 - 4.3. Indywidualizacja pracy z uczniem
5. Przykładowe techniki i narzędzia oceny osiągnięć uczniów
6. Przewidywane osiągnięcia uczniów
7. Propozycja przedmiotowego systemu oceniania

Zasady budowy i warunki realizacji programu

1. Program nauczania przeznaczony jest do realizacji w szkołach podstawowych, w drugim etapie edukacyjnym, w klasach 4 – 6 przy pomocy cyklu edukacyjnego „Klucz do historii”.
2. Głównym celem nauki historii i wiedzy o społeczeństwie na II etapie kształcenia jest zainteresowanie uczniów historią oraz przyswojenie przez nich umiejętności niezbędnych w badaniu dziejów.
3. Ważnym celem jest także kształtowanie postaw obywatelskich, patriotycznych i społecznych.
4. W programie przyjęto chronologiczny układ nauczania.
5. Zagadnienia społeczne korespondują z materiałem historycznym i występują na każdym poziomie nauczania.

Program powinien być realizowany w wymiarze 4. godzin w trzyletnim cyklu nauczania, w cyklu godzinowym 1:1:2. Dwie godziny przewidziane są w klasie szóstej z uwagi na czas niezbędny do powtórzeń przygotowujących ucznia do sprawdzianu kończącego edukację w szkole podstawowej.

Cele kształcenia i wychowania

Ogólne cele kształcenia i wychowania

Ogólne cele edukacji historycznej określa podstawa programowa przedmiotu historia i społeczeństwo, w której określono następujące cele kształcenia:

Znajomość chronologii historycznej:

1. Uczeń zna:
 - wydarzenia i postaci z historii Polski, które miały zasadnicze znaczenie dla jej losów
2. Uczeń wie:
 - jak umieścić wydarzenia w przedziałach czasowych oraz obliczyć upływ czasu między tymi wydarzeniami
3. Uczeń umie:
 - potrafi wskazać najważniejsze elementy polskiego dziedzictwa kulturowego
 - rysować drzewo genealogiczne
 - opisać swoją „małą Ojczyznę”, uwzględniając tradycję historyczno-kulturową i problemy społeczno-gospodarcze
 - wyjaśnić znaczenie wynalazku pisma dla wspólnoty ludzkiej
4. Uczeń:
 - interesuje się przeszłością
 - dostrzega związek między teraźniejszością a przeszłością, między elementami kultury polskiej i antycznej, widzi ciągłość rozwoju kulturalnego i cywilizacyjnego

Umiejętność analizy i interpretacji historycznej:

1. Uczeń wie:
 - że zróżnicowanie regionalne Polski jest efektem warunków przyrodniczych i działalności człowieka
 - co to są źródła historyczne i do czego służą
 - na czym polega praca historyka
2. Uczeń umie:
 - integrować wiedzę historyczną uzyskaną z różnych źródeł, odczytywać i opisywać różnorodne źródła informacji historycznej i wykorzystać je przy rekonstrukcji przeszłości
 - ująć treści historyczne w związkach przyczynowo-skutkowych
 - posługiwać się osią czasu, planem, mapą, wykresami i tabelami
 - podać przykłady ważnych problemów współczesnej Polski, korzystając z różnych źródeł informacji (od osób dorosłych, z prasy, radia, telewizji, Internetu)
3. Uczeń
 - dostrzega związek między zagospodarowaniem terenu w miejscu zamieszkania oraz uwarunkowaniem życia ludzi danego obszaru a czynnikami przyrodniczymi i pozaprzyrodniczymi

- wyciąga wnioski z porównywania dwóch i więcej prostych informacji dotyczących wydarzeń i postaci historycznych
- poszukuje potrzebnych informacji w różnorodnych źródłach oraz rozwija umiejętności ich selekcjonowania, porządkowania i przechowywania
- zbiera informacje o rozmaitych formach upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości „małej Ojczyzny”
- zbiera z różnych źródeł informacje o zasługach dla rozwoju kultury polskiej wybitnych Polaków

Tworzenie narracji historycznej:

1. Uczeń umie:
 - wyrażać własne zdanie i słuchać zdania innych
2. Uczeń
 - podejmuje samodzielną, krytyczną próbę oceny faktów i wydarzeń współczesnych i z przeszłości, potrafi też formułować uzasadnienie własnych postaw i poglądów
 - tworzy opowiadanie oparte na treściach historycznych, z obrazowym ujęciem epizodów, postaci i scenek historycznych
 - tłumaczy, odwołując się do przykładów, na czym polega postępowanie sprawiedliwe

Zainteresowanie problematyką społeczną:

1. Uczeń wie
 - kim jest i jaki jest oraz jakie ma prawa i obowiązki
 - to jest społeczeństwo oraz jak kształtowało się w przeszłości
 - co to jest Unia Europejska oraz jakie są jej cele
2. Uczeń zna:
 - swoje najbliższe otoczenie: rodzinę, szkołę, region, zna jego historię.
 - krajobraz najbliższej okolicy
3. Uczeń umie:
 - określić swoją przynależność do grupy rodzinnej, społeczności lokalnej, grupy etnicznej, narodu, państwa, społeczności europejskiej i światowej
 - określić, co lubi, co jest dla niego ważne
 - formułować pytania i problemy dotyczące zjawisk zachodzących w środowisku lokalnym, regionalnym oraz poszukuje ich rozwiązań z wykorzystaniem dostępnych źródeł informacji
 - podać przykłady różnorodnych potrzeb człowieka oraz sposoby ich zaspokajania
 - wyjaśnić, w czym przejawia się uprzejmość i tolerancja
 - wymienić mniejszości narodowe i etniczne żyjące w Polsce i na wybranych przykładach opisać ich kulturę i tradycje oraz wymienić miejsca największe skupiska Polaków na świecie
 - wyjaśnić znaczenie pracy w życiu człowieka i dostrzec jej społeczny podział
 - opisać i ocenić na przykładach wpływ techniki na środowisko naturalne i życie człowieka
 - wymienić korzyści i niebezpieczeństwa korzystania z mediów elektronicznych
4. Uczeń:
 - dokonuje świadomej samoidentyfikacji kulturowej, narodowej, etnicznej, regionalnej i państwowej
 - ma świadomość wolności osobistej, potrafi przewidzieć konsekwencje własnych zachowań
 - podaje przykłady działań samorządu uczniowskiego w swojej szkole

Współdziałanie w sprawach publicznych:

1. Uczeń zna:
 - polskie symbole narodowe
 - symbole wybranych państw i instytucji międzynarodowych
2. Uczeń wie:
 - kiedy obchodzone są najważniejsze święta narodowe i religijne
3. Uczeń umie:
 - zająć prawidłową postawę wobec innych
 - podać przykłady konfliktów między ludźmi i zaproponować sposoby ich rozwiązywania
 - omówić wybrane prawa dziecka i podać, gdzie można się zwrócić, gdy są one łamane
4. Uczeń
 - posiada podstawowe informacje na temat współczesnej Polski
 - poszukuje swojego miejsca w świecie, świadomie korzysta z przysługujących praw oraz wypełnia obowiązki
 - ma ukształtowaną świadomą postawę patriotyczną i obywatelską motywującą do odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu społecznym i publicznym
 - okazuje szacunek do własnego państwa
 - zdobywa motywację do działalności indywidualnej i publicznej w Polsce, w Europie i w świecie
 - jest koleżeński, wie jak ważna jest przyjaźń, miłość, prawda, dobro, piękno i sprawiedliwość w otaczającym świecie
 - rozumie znaczenie pracy w życiu indywidualnym i zbiorowym
 - rozumie i stosuje przyjęte normy współżycia w najbliższym otoczeniu
 - jest przygotowany do indywidualnego i grupowego działania w najbliższym otoczeniu społecznym i na forum szkoły

Szczegółowe cele kształcenia i wychowania

W zakresie edukacji historycznej

Po zakończeniu edukacji z zakresu historii i wiedzy o społeczeństwie w szkole podstawowej uczeń:

1. Poznaje historię jako dzieje:
 - odróżnia historię rozumianą jako dzieje, przeszłość od historii rozumianej jako opis dziejów przeszłości;
 - wyjaśnia, na czym polega praca historyka;
 - podaje przykłady różnych źródeł historycznych i wyjaśnia, dlaczego należy je chronić.
2. Zapoznaje się z chronologią historyczną:
 - posługuje się podstawowymi określeniami czasu historycznego (okres p.n.e., n.e., tysiąclecie, wiek, rok);
 - przyporządkowuje fakty historyczne datom;
 - oblicza upływ czasu między wydarzeniami historycznymi i umieszcza je na linii chronologicznej;
 - dostrzega związki teraźniejszości z przeszłością;
 - oblicza upływ czasu między wydarzeniami historycznymi i umieszcza je na linii chronologicznej;

- dostrzega związki teraźniejszości z przeszłością.
- 3. Analizuje i interpretuje źródła i pomoce historyczne:
 - odpowiada na proste pytania postawione do tekstu źródłowego, planu, mapy, ilustracji;
- 4. Zdobywa podstawowe wiadomości z historii starożytnej rozumiejąc je jako fundamenty Europy:
 - wyjaśnia znaczenie wynalazku pisma dla wspólnoty ludzkiej
 - charakteryzuje osiągnięcia Rzymu, używając pojęć i terminów: drogi, prawo rzymskie, wodociągi;
 - opisuje narodziny chrześcijaństwa i jego rozpowszechnienie w czasach starożytnych.
- 5. Poznaje najważniejsze wydarzenia i postacie z historii Polski:
 - a) Państwo polskie za Piastów.
 - opowiada legendy o Piaście i Popielu oraz Lechu, Czechu i Rusie;
 - rozpoznaje cechy charakterystyczne legendy;
 - opisuje panowanie Mieszka I, umiejscawiając je w czasie i używając pojęć: plemię, gród, drużyna, książę;
 - opowiada historię zjazdu gnieźnieńskiego, uwzględniając postacie: św. Wojciecha, Bolesława Chrobrego i Ottona III;
 - opowiada o panowaniu Kazimierza Wielkiego, z uwzględnieniem powstania Akademii Krakowskiej i uczty u Wierzyńka.
 - b) Polska Jagiellonów:
 - wskazuje na mapie Wielkie Księstwo Litewskie;
 - wyjaśnia przyczyny unii polsko-litewskiej;
 - opowiada o przyczynach i skutkach bitwy pod Grunwaldem;
 - opowiada o życiu Mikołaja Kopernika, używając pojęć: uczonec, astronom, odkrycie naukowe;
 - opisuje i umieszcza w czasie odkrycie Mikołaja Kopernika, wyjaśniając, co znaczy powiedzenie: „Wstrzymał Słońce, ruszył Ziemię”.
 - c) Rzeczpospolita Obojga Narodów:
 - charakteryzuje obowiązki szlachcica wobec państwa, używając pojęć: sejm, sejmik, pospolite ruszenie;
 - wyjaśnia, na czym polegała unia lubelska i wskazuje na mapie Rzeczpospolitą Obojga Narodów;
 - opisuje, w jaki sposób dokonywano wyboru króla, używając pojęć: elekcja, pole elekcyjne, koronacja;
 - opisuje działalność gospodarczą polskiej szlachty, używając pojęć: folwark, pańszczyzna, kmiecie, spichlerz, spław rzeczny – Wisłą do Gdańska;
 - sytuuje w czasie i omawia wydarzenia potopu szwedzkiego, z uwzględnieniem obrony Częstochowy i postaci Stefana Czarnieckiego;
 - sytuuje w czasie i opisuje wyprawę wiedeńską Jana III Sobieskiego, używając pojęć: oblężenie, odsiecz, sułtan, husaria;
 - podaje przykłady naprawy państwa polskiego za panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego, z uwzględnieniem Konstytucji 3 maja;
 - omawia i sytuuje w czasie wydarzenia powstania kościuszkowskiego, używając pojęć: naczelnik powstania, przysięga Kościuszki, kosynierzy;
 - wyjaśnia, w jakich okolicznościach doszło do upadku państwa polskiego, podaje datę III rozbioru.
 - d) Formy walki o niepodległość:
 - umiejscawia w czasie powstanie listopadowe i powstanie styczniowe;
 - wymienia cele walki powstańców oraz przykłady represji zastosowanych wobec społeczeństwa po przegranych powstaniach;
 - e) Życie na emigracji:

- wskazuje na mapie państwa, które przyjęły najwięcej emigrantów z ziem polskich;
 - rozróżnia emigrację polityczną i zarobkową;
- f) Odrodzenie państwa polskiego:
- zbiera informacje o zasługach dla państwa polskiego Józefa Piłsudskiego i Romana Dmowskiego;
 - wskazuje na mapie granice II Rzeczypospolitej oraz wymienia jej sąsiadów;
- g) Polska w okresie II wojny światowej:
- wskazuje na mapie państwa, które dokonały agresji na Polskę;
 - podaje charakterystyczne cechy polityki Stalina i Hitlera wobec własnych społeczeństw i państw podbitych;
 - charakteryzuje życie ludności na okupowanych terytoriach Polski, z uwzględnieniem losów ludności żydowskiej;
 - omawia formy oporu społeczeństwa wobec okupantów;
 - opisuje postawę ludności cywilnej i żołnierzy powstańczej Warszawy;
- h) Polska Rzeczpospolita Ludowa:
- wskazuje na mapie granice Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i wymienia jej sąsiadów;
 - opowiada o Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, używając pojęć: odbudowa zniszczeń wojennych, awans społeczny i likwidacja analfabetyzmu, planowanie centralne;
 - opowiada o Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, używając pojęć: zależność od ZSRR, dyktatura partii komunistycznej, cenzura, opozycja demokratyczna;
- i) Solidarność i powstanie III Rzeczypospolitej:
- opisuje powstanie i działania Solidarności, używając określeń: strajk, walka bez przemocy, stan wojenny, „Okrągły Stół”;
 - wyjaśnia, jakie najważniejsze zmiany zaszły w Polsce po 1989 r.
6. Poznaje elementy historii Europy:
- a) Odkrycia geograficzne:
- umieszcza Krzysztofa Kolumba i jego pierwszą odkrywczą wyprawę w czasie i w przestrzeni;
 - opisuje odkrycie Krzysztofa Kolumba, używając pojęć: karawela, Nowy Świat, Indianie, broń palna.
7. Poznaje miasto przemysłowe w XIX wieku:
- opowiada o rozwoju uprzemysłowienia w XIX w., używając pojęć: maszyna parowa, kolej żelazna, statek parowy, silnik elektryczny, telegraf, fabryka;
 - wskazuje na mapie najbardziej uprzemysłowione miasta na ziemiach polskich;
 - rozróżnia rzemieślnicze i fabryczne (maszynowe) formy produkcji;
 - opisuje warunki pracy w XIX-wiecznej fabryce.

W zakresie edukacji społecznej

Po zakończeniu edukacji z zakresu historii i wiedzy o społeczeństwie w szkole podstawowej uczeń:

1. Podejmuje refleksję nad sobą i otoczeniem społecznym:
 - wyjaśnia, w czym wyraża się odmiennosc i niepowtarzalność każdego człowieka;
 - podaje przykłady różnorodnych potrzeb człowieka oraz sposoby ich zaspokajania;
 - podaje przykłady konfliktów między ludźmi i proponuje sposoby ich rozwiązywania;
 - wyjaśnia znaczenie rodziny w życiu oraz wskazuje przykłady praw i obowiązków przysługujących poszczególnym członkom rodziny;
 - charakteryzuje społeczność szkolną, z uwzględnieniem swoich praw i obowiązków.
 - podaje przykłady działań samorządu uczniowskiego w swojej szkole;
 - wyraża opinię na temat kultywowania tradycji i gromadzenia pamiątek rodzinnych;

2. Poznaje społeczeństwo:
 - opisuje różne grupy społeczne, wskazując ich role w społeczeństwie
3. Poznaje swoją ojczyznę:
 - wymienia mniejszości narodowe i etniczne żyjące w Polsce i na wybranych przykładach opisuje ich kulturę i tradycje
 - wskazuje na mapie III Rzeczpospolitą i jej sąsiadów;
4. Zdobywa podstawowe informacje na temat funkcjonowania państwa:
 - wymienia organy władzy w Rzeczpospolitej Polskiej: parlament, prezydent, rząd, sądy i omawia najważniejszą funkcję każdego z tych organów w systemie politycznym.
 - wyjaśnia, w czym wyraża się demokratyczny charakter państwa polskiego, używając pojęć: wolne wybory, wolność słowa, wolne media, konstytucja;
 - podaje przykłady praw i obowiązków obywateli Rzeczpospolitej Polskiej;
 - omawia wybrane prawa dziecka i podaje, gdzie można się zwrócić, gdy są one łamane;
 - podaje przykłady ważnych problemów współczesnej Polski, korzystając z różnych źródeł informacji (od osób dorosłych, z prasy, radia, telewizji, Internetu);
5. Poznaje Unię Europejską:
 - opowiada o uczestnictwie Polski we wspólnocie europejskiej, używając pojęć: Unia Europejska, europejska solidarność, stosunki między narodowe;
 - rozpoznaje symbole unijne: flagę i hymn Unii Europejskiej (Oda do radości).
6. Zapoznaje się ze współczesnymi problemami ludzkości:
 - wyjaśnia, co oznacza powiedzenie: „świat stał się mniejszy” i wskazuje przyczyny tego zjawiska;
 - opisuje i ocenia na przykładach wpływ techniki na środowisko naturalne i życie człowieka;
 - wymienia korzyści i niebezpieczeństwa korzystania z mediów elektronicznych;
 - opowiada o przejawach nędzy na świecie oraz formułuje własną opinię o działaniach pomocowych podejmowanych przez państwa lub organizacje pozarządowe;
 - wyjaśnia na przykładach przyczyny i następstwa konfliktów zbrojnych na świecie.

W zakresie edukacji patriotycznej

Po zakończeniu edukacji z zakresu historii i wiedzy o społeczeństwie w szkole podstawowej uczeń:

1. Poznaje swoją ojczyznę:
 - wymienia i tłumaczy znaczenie najważniejszych świąt narodowych, symboli państwowych i miejsc ważnych dla pamięci narodowej;
 - opisuje postawę ludności cywilnej i żołnierzy powstańczej Warszawy;
2. Poznając dzieje oraz postacie uczy się postaw oddania ojczyźnie i poświęcenia dla niej.

W zakresie edukacji regionalnej

Po zakończeniu edukacji z zakresu historii i wiedzy o społeczeństwie w szkole podstawowej uczeń:

1. Poznaje swoją ojczyznę:
 - wskazuje na mapie i opisuje główne regiony Polski
2. Poznaje małą ojczyznę:
 - opisuje swoją „małą Ojczyznę”, uwzględniając tradycję historyczno-kulturową i problemy społeczno-gospodarcze;
 - zbiera informacje o rozmaitych formach upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości „małej Ojczyzny”;
 - wskazuje na planie miejscowości, siedzibę władz lokalnych i na przykładach omawia zakres działań oraz sposoby sprawowania władzy.

3. W wielu tematach historycznych nauczyciel może nawiązać do treści regionalnych, zwłaszcza, gdy historia dotyczy bezpośrednio regionu, w którym znajduje się szkoła.

W zakresie świadomości kulturowo - historycznej

Po zakończeniu edukacji z zakresu historii i wiedzy o społeczeństwie w szkole podstawowej uczeń:

1. Poznaje swoją ojczyznę:
 - wymienia mniejszości narodowe i etniczne żyjące w Polsce i na wybranych przykładach opisuje ich kulturę i tradycje
 - zdobywa podstawowe wiadomości z historii starożytnej rozumiejąc je jako fundamenty Europy:
 - opisuje życie w Atenach peryklejskich, używając pojęć: igrzyska olimpijskie, filozofia, teatr, bogowie olimpijscy, (Zeus, Atena, Apollo), mity (Herakles, Odyseusz);
2. Poznaje najważniejsze wydarzenia kulturowe i postacie związane z historią polskiej kultury:
 - charakteryzuje osobę Jadwigi i wymienia jej zasługi dla kultury polskiej
 - opisuje życie dworskie na Wawelu w okresie panowania Zygmuntów, używając pojęć: dwór, paziowie, komnata, arras;
 - omawia, na wybranym przykładzie, walkę o język polski w nauczaniu;
 - zbiera z różnych źródeł informacje o zasługach dla rozwoju kultury polskiej: Jana Matejki, Stanisława Moniuszki, Henryka Sienkiewicza i Stanisława Wyspiańskiego.
 - zbiera z różnych źródeł informacje o zasługach dla kultury polskiej: Fryderyka Chopina, Adama Mickiewicza, Marii Skłodowskiej-Curie, Heleny Modrzejewskiej;
3. Poznaje społeczeństwo średniowieczne:
 - a) Mnisi:
 - opisuje klasztor średniowieczny i tryb życia mnichów, używając pojęć: zakon, reguła, ubóstwo; charakteryzuje postać św. Franciszka z Asyżu.
 - b) Rycerze:
 - charakteryzuje zamek średniowieczny i jego mieszkańców;
 - opisuje charakterystyczne cechy wzoru osobowego średniowiecznego rycerza.
 - c) Mieszczanie:
 - opisuje miasto średniowieczne, używając pojęć: kupiec, rzemieślnik, cech, burmistrz, samorząd miejski, rynek, mury miejskie;
 - porównuje warunki życia w mieście średniowiecznym i współczesnym
 - d) Chłopi:
 - opisuje warunki życia na wsi średniowiecznej;
 - porównuje życie chłopa z życiem rycerza i mieszczanina.

W zakresie wartości i postaw

Po zakończeniu edukacji z zakresu historii i wiedzy o społeczeństwie w szkole podstawowej uczeń:

- tłumaczy, odwołując się do przykładów, na czym polega postępowanie sprawiedliwe;
- wyjaśnia, w czym przejawia się uprzejmość i tolerancja;
- na przykładzie wydarzeń z dziejów, postaci historycznych i w wyniku obserwacji współczesnego świata poznaje takie wartości, jak prawda, dobro, poświęcenie, miłość i przyjaźń

Treści nauczania i wymagania szczegółowe

klasa IV

1. Zapoznaj się z historią (8 jednostek lekcyjnych: 5+1*+2**) historia jako dzieje, przeszłość, epoki historyczne, źródła historyczne, chronologia, tysiąclecie, era, przed naszą erą, określanie wieku, ery, obliczanie upływu czasu między wiekami, mapa historyczna, rodzaje map historycznych, archeologia*
Po omówieniu materiału zawartego w dziale uczeń: odróżnia historię rozumianą jako dzieje, przeszłość od historii rozumianej jako opis dziejów przeszłości; wyjaśnia, na czym polega praca historyka; podaje przykłady różnych źródeł historycznych i wyjaśnia, dlaczego należy je chronić, oblicza upływ czasu między wydarzeniami historycznymi i umieszcza je na linii chronologicznej; dostrzega związki teraźniejszości z przeszłością, posługuje się podstawowymi określeniami czasu historycznego, przyporządkowuje fakty historyczne datom, odpowiada na proste pytania postawione do tekstu źródłowego, planu, mapy, ilustracji;
2. Człowiek i społeczeństwo (6 jednostek lekcyjnych: 3+1*+2**) odmienność i неповtarzalność człowieka, rodzina, tradycja rodzinna, pokolenie, społeczność szkolna, społeczeństwo, prawa i obowiązki ucznia, w dawnej szkole*
Po omówieniu materiału zawartego w dziale uczeń: wyjaśnia, w czym wyraża się odmienność i неповtarzalność każdego człowieka; podaje przykłady różnorodnych potrzeb człowieka oraz sposoby ich zaspokajania; tłumaczy, odwołując się do przykładów, na czym polega postępowanie sprawiedliwe; wyjaśnia, w czym przejawia się uprzejmość i tolerancja; podaje przykłady konfliktów między ludźmi i proponuje sposoby ich rozwiązywania, wyraża opinię na temat kultywowania tradycji i gromadzenia pamiątek rodzinnych; opisuje różne grupy społeczne, wskazując ich role w społeczeństwie, wyjaśnia znaczenie rodziny w życiu oraz wskazuje przykłady praw i obowiązków przysługujących poszczególnym członkom rodziny, charakteryzuje społeczność szkolną, z uwzględnieniem swoich praw i obowiązków, podaje przykłady działań samorządu uczniowskiego w swojej szkole;
3. Mała i wielka ojczyzna (6 jednostek lekcyjnych: 3+1*+2**) stolica Polski, polskie symbole narodowe, regiony Polski, mój region, mała ojczyzna, historia polskiego Godła*
Po omówieniu materiału zawartego w dziale uczeń: wymienia i tłumaczy znaczenie najważniejszych świąt narodowych, symboli państwowych i miejsc ważnych dla pamięci narodowej; opisuje swoją „małą Ojczyznę”, uwzględniając tradycję historyczno-kulturową i problemy społeczno-gospodarcze; zbiera informacje o rozmaitych formach upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości „małej Ojczyzny”; wskazuje na mapie i opisuje główne regiony Polski; wymienia mniejszości narodowe i etniczne żyjące w Polsce i na wybranych przykładach opisuje ich kulturę i tradycje;
4. Dawno, dawno temu... (9 jednostek lekcyjnych: 1+6*+2**) prehistoria*, pierwsze cywilizacje*, rolnictwo*, rola wielkich rzek*, historia pisma, alfabet fenicki, grecki, łaćniński, współczesny, pismo klinowe*, Babilon*, faraon*, rydwan*, hieroglify*, piramidy*, Biskupin*, zajęcia ludności*, 7 cudów świata*
Po omówieniu materiału zawartego w dziale uczeń: wyjaśnia znaczenie wynalazku pisma dla wspólnoty ludzkiej.
5. Starożytna Grecja (7 jednostek lekcyjnych: 3+2*+2**)

położenie Grecji*, ukształtowanie terenu*, rola żeglowania*, wychowanie spartańskie, hoplici, igrzyska olimpijskie, sztuka grecka, filozofia, bogowie olimpijscy, teatr grecki, demokracja, Wielka Kolonizacja*

Po omówieniu materiału zawartego w dziale uczeń: opisuje życie w Atenach peryklejskich używając pojęć: igrzyska olimpijskie teatr, bogowie olimpijscy (Zeus, Atena, Apollo), mity (Herakles, Odyseusz), filozofia.

6. Starożytny Rzym (8 jednostek lekcyjnych:3+3*+2**)

początki Rzymu*, Rzym królewski*, republika*, cesarstwo*, drogi rzymskie, handel, życie codzienne, Juliusz Cezar, prawo rzymskie, terminy, igrzyska, niewolnictwo, narodziny chrześcijaństwa, apostołowie, ewangelia, prześladowania chrześcijan, cesarstwo zachodnie*, wschodnie*, barbarzyńcy*, legiony*

Po omówieniu materiału zawartego w dziale uczeń: charakteryzuje osiągnięcia Rzymu, używając pojęć i terminów: drogi, prawo rzymskie, wodociągi, opisuje narodziny chrześcijaństwa i jego rozpowszechnienie w czasach starożytnych.

klasa V

1. Polska za Piastów (8 jednostek lekcyjnych:4+2*+2**)

legendy polskie, Gniezno, państwo Mieszka, zjazd gnieźnieński, Polska dzielnicowa*, drogi ku zjednoczeniu*, Władysław Łokietek*, Kazimierz Wielki, Akademia Krakowska, uczta u Wierzyńka
Po omówieniu materiału zawartego w dziale uczeń: opowiada legendy o Piaście i Popielu oraz Lechu, Czechu i Rusie, a także rozpoznaje cechy charakterystyczne legendy; opisuje panowanie Mieszka I, umiejscawiając je w czasie i używając pojęć: plemię, gród, drużyna, książę; opowiada historię zjazdu gnieźnieńskiego, uwzględniając postacie: św. Wojciecha, Bolesława Chrobrego i Ottona III, opowiada o panowaniu Kazimierza Wielkiego, z uwzględnieniem powstania Akademii Krakowskiej i uczty u Wierzyńka

2. Życie w średniowieczu (9 jednostek lekcyjnych:4+3*+2**)

zajęcia mnichów, zakon, reguła, ubóstwo, postać św. Franciszka, zamek średniowieczny i jego mieszkańcy, krucjaty*, Ziemia Święta*, konsekwencje krucjat*, miasto średniowieczne, cechy stylów romańskiego i gotyckiego – porównanie*, warunki życia wsi średniowiecznej
Po omówieniu materiału zawartego w dziale uczeń: opisuje klasztor średniowieczny i tryb życia mnichów, używając pojęć: zakon, reguła, ubóstwo; charakteryzuje postać św. Franciszka z Asyżu, charakteryzuje zamek średniowieczny i jego mieszkańców; opisuje charakterystyczne cechy wzoru osobowego średniowiecznego rycerza; opisuje miasto średniowieczne, używając pojęć: kupiec, rzemieślnik, cech, burmistrz, samorząd miejski, rynek, mury miejskie; porównuje warunki życia w mieście średniowiecznym i współczesnym; opisuje warunki życia na wsi średniowiecznej; porównuje życie chłopa z życiem rycerza i mieszczanina; porównuje warunki życia na wsi dawniej i dziś.

3. Polska Jagiellonów (10 jednostek lekcyjnych:5+3*+2**)

Jadwiga, Jagiełło, przyczyny unii, przyczyny i skutki bitwy pod Grunwaldem, powstanie renesansu*, Leonardo da Vinci*, Krzysztof Kolumb, Nowy Świat, Indianie, przyczyny reformacji*, podział Europy Zachodniej*, wojny religijne*, dwór Jagiellonów, Mikołaj Kopernik
Po omówieniu materiału zawartego w dziale uczeń: wskazuje na mapie Wielkie Księstwo Litewskie; wyjaśnia przyczyny unii polsko-litewskiej; charakteryzuje osobę Jadwigi i wymienia jej zasługi dla kultury polskiej; opowiada o przyczynach i skutkach bitwy pod Grunwaldem; umieszcza Krzysztofa Kolumba i jego pierwszą odkrywczą wyprawę w czasie i w przestrzeni;) opisuje odkrycie Krzysztofa Kolumba, używając pojęć: karawela, Nowy Świat, Indianie, broń palna; opisuje życie dworskie na Wawelu w okresie panowania Zygmuntów, używając pojęć: dwór, paziowie, komnata, arras; opowiada o życiu Mikołaja Kopernika, używając pojęć: uczonec, astronom, odkrycie naukowe; opisuje i umieszcza w czasie odkrycie Mikołaja Kopernika, wyjaśniając, co znaczy powiedzenie: „Wstrzymał Słońce, ruszył Ziemię”.

4. Rzeczpospolita szlachecka (6 jednostek lekcyjnych:4+2**)

obowiązki szlachcica wobec państwa, unia lubelska, elekcja, pole elekcyjne, koronacja, sejm, rząd, prezydent, folwark, pańszczyzna, spichlerz, spław Wisłą do Gdańska

Po omówieniu materiału zawartego w dziale uczeń: wyjaśnia, na czym polegała unia lubelska i wskazuje na mapie Rzeczpospolitą Obojga Narodów; opisuje, w jaki sposób dokonywano wyboru króla, używając pojęć: elekcja, pole elekcyjne, koronacja; wymienia organy władzy w Rzeczpospolitej Polskiej: parlament, prezydent, rząd, sądy i omawia najważniejszą funkcję każdego z tych organów w systemie politycznym; opisuje działalność gospodarczą polskiej szlachty, używając pojęć: folwark, pańszczyzna, kmiecie, spichlerz, spław rzeczny – Wisłą do Gdańska
5. Rzeczpospolita w XVII i XVIII wieku (9 jednostek lekcyjnych:5+2*+2**)

potop szwedzki, Jan III Sobieski, obiady czwartkowe*, KEN*, Canaletto*, Konstytucja 3 maja, naczelnik powstania, kosynierzy, III rozbiór, upadek państwa, rozbiory, granice rozbiorowe

Po omówieniu materiału zawartego w dziale uczeń: sytuje w czasie i omawia wydarzenia potopu szwedzkiego, z uwzględnieniem obrony Częstochowy i postaci Stefana Czarnieckiego; sytuje w czasie i opisuje wyprawę wiedeńską Jana III Sobieskiego, używając pojęć: oblężenie, odsiecz, sułtan, husaria; podaje przykłady naprawy państwa polskiego za panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego, z uwzględnieniem Konstytucji 3 maja; omawia i sytuje w czasie wydarzenia powstania kościuszkowskiego, używając pojęć: naczelnik powstania, przysięga Kościuszki, kosynierzy; wyjaśnia, w jakich okolicznościach doszło do upadku państwa polskiego, podaje datę III rozbioru.

klasa VI

1. O wolność waszą i naszą (10 jednostek lekcyjnych:5+3*+2**)

oświecenie*, rewolucja francuska*, powstanie USA*, formy walki o niepodległość*, Napoleon Bonaparte*, powstanie listopadowe, represje, emigracja polityczna i zarobkowa, Fryderyk Chopin, Adam Mickiewicz, powstanie styczniowe, walka o język polski w nauczaniu, Stanisław Moniuszko, Henryk Sienkiewicz, Jan Matejko, Stanisław Wyspiański

Po omówieniu materiału zawartego w dziale uczeń: umiejscawia w czasie powstanie listopadowe i powstanie styczniowe; wymienia cele walki powstańców oraz przykłady represji zastosowanych wobec społeczeństwa po przegranych powstaniach; wskazuje na mapie państwa, które przyjęły najwięcej emigrantów z ziem polskich; rozróżnia emigrację polityczną i zarobkową; zbiera z różnych źródeł informacje o zasługach dla kultury polskiej: Fryderyka Chopina, Adama Mickiewicza, Marii Skłodowskiej-Curie, Heleny Modrzejewskiej, Jana Matejki, Stanisława Moniuszki, Henryka Sienkiewicza i Stanisława Wyspiańskiego; omawia, na wybranym przykładzie, walkę o język polski w nauczaniu.
2. Wiek pary i żelaza (7 jednostek lekcyjnych:2+3*+2**)

maszyna parowa, kolej żelazna, statek parowy, silnik elektryczny, telegraf, fabryka, uprzemysłowienie na ziemiach polskich, Thomas Edison*, wynalazki (żarówka, telefon, telegraf, samolot)*, Indianie*, traperzy*, budowa kolei*, gorączka złota*

Po omówieniu materiału zawartego w dziale uczeń: opowiada o rozwoju uprzemysłowienia w XIX w., używając pojęć: maszyna parowa, kolej żelazna, statek parowy, silnik elektryczny, telegraf, fabryka; wskazuje na mapie najbardziej uprzemysłowione miasta na ziemiach polskich; rozróżnia rzemieślnicze i fabryczne (maszynowe) formy produkcji; opisuje warunki pracy w XIX-wiecznej fabryce.
3. Polska odrodzona (8 jednostek lekcyjnych:3+3*+2**)

I wojna światowa (walczące strony, charakter działań wojennych)*, czyn zbrojny Polaków podczas I wojny światowej, legiony, czynniki decydujące o odzyskaniu niepodległości przez Polskę, granice II Rzeczpospolitej, sąsiedzi Polski, Józef Piłsudski, Roman Dmowski, ustrój, polityka, osiągnięcia gospodarcze II RP, Eugeniusz Kwiatkowski

Po omówieniu materiału zawartego w dziale uczeń: zbiera informacje o zasługach dla państwa polskiego Józefa Piłsudskiego i Romana Dmowskiego, wskazuje na mapie granice II Rzeczypospolitej oraz wymienia jej sąsiadów.

4. Nasza największa wojna (9 jednostek lekcyjnych:3+4*+2**)

sytuacja polityczna przed wybuchem wojny*, faszyzm*, komunizm*, państwa-agresorzy, polityka Hitlera i Stalina, życie ludności, okupacja, Holokaust, formy oporu wobec okupantów w kraju*, Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie*, rząd londyński*, postawa ludności cywilnej i żołnierzy powstańczej Warszawy, zdobycie Berlina*, sytuacja międzynarodowa po wojnie*

Po omówieniu materiału zawartego w dziale uczeń: wskazuje na mapie państwa, które dokonały agresji na Polskę; podaje charakterystyczne cechy polityki Stalina i Hitlera wobec własnych społeczeństw i państw podbitych; charakteryzuje życie ludności na okupowanych terytoriach Polski, z uwzględnieniem losów ludności żydowskiej; omawia formy oporu społeczeństwa wobec okupantów; opisuje postawę ludności cywilnej i żołnierzy powstańczej Warszawy.

5. Zależni od wschodniego sąsiada (9 jednostek lekcyjnych:3+4*+2**)

„żelazna kurtyna”*, granice PRL, sąsiedzi, odbudowa zniszczeń wojennych, awans społeczny, zależność od ZSRR, dyktatura partii komunistycznej, cenzura, punkty zapalne w konflikcie*, protesty społeczne w PRL-u*, Karol Wojtyła*, powstanie i działania Solidarności, strajk, walka bez przemocy

Po omówieniu materiału zawartego w dziale uczeń: wskazuje na mapie granice Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i wymienia jej sąsiadów; opowiada o Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, używając pojęć: odbudowa zniszczeń wojennych, awans społeczny i likwidacja analfabetyzmu, planowanie centralne; opowiada o Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, używając pojęć: zależność od ZSRR, dyktatura partii komunistycznej, cenzura, opozycja demokratyczna; opisuje powstanie i działania Solidarności, używając określeń: strajk, walka bez przemocy, stan wojenny, „Okrągły Stół”.

6. Znowu w wolnej Polsce (9 jednostek lekcyjnych:5+2*+2**)

„Okrągły Stół”, Tadeusz Mazowiecki, najważniejsze zmiany w państwie, położenie na mapie i sąsiedzi, wyzwalanie się poszczególnych krajów spod dominacji ZSRR*, wybory 1989, wolne wybory, wolność słowa, wolne media, konstytucja, samorząd, wybory lokalne, organizacje pozarządowe, prawa i obowiązki obywateli III RP, Unia Europejska, europejska solidarność, flaga i hymn UE, Siły Zbrojne RP, zadania, misje zagraniczne

Po omówieniu materiału zawartego w dziale uczeń: wskazuje na mapie III Rzeczypospolitą i jej sąsiadów; opisuje powstanie i działania Solidarności, używając określeń: strajk, walka bez przemocy, stan wojenny, „Okrągły Stół”; wyjaśnia, w czym wyraża się demokratyczny charakter państwa polskiego, używając pojęć: wolne wybory, wolność słowa, wolne media, konstytucja; wskazuje na planie miejscowości, siedzibę władz lokalnych i na przykładach omawia zakres działań oraz sposoby sprawowania władzy; podaje przykłady praw i obowiązków obywateli Rzeczypospolitej Polskiej; omawia wybrane prawa dziecka i podaje, gdzie można się zwrócić, gdy są one łamane; opowiada o uczestnictwie Polski we Wspólnocie Europejskiej, używając pojęć: Unia Europejska, europejska solidarność, stosunki między państwami, oraz rozpoznaje symbole unijne: flagę i hymn Unii Europejskiej (Oda do radości).

7. Świat współczesny (8 jednostek lekcyjnych:3+3*+2**)

nowe technologie, komunikacja, gospodarka światowa, globalizacja, Organizacja Narodów Zjednoczonych, sputnik*, satelita*, pierwszy człowiek na Księżycu*, rozwój gospodarczy, demografia, emigracja zarobkowa, Polacy w UE, głód, epidemie, terroryzm, konflikty zbrojne, możliwości rozwoju ucznia w Polsce i UE, organizacje pozarządowe, wolontariat

Po omówieniu materiału zawartego w dziale uczeń: wyjaśnia, co oznacza powiedzenie: „świat stał się mniejszy” i wskazuje przyczyny tego zjawiska; wyjaśnia, jakie najważniejsze zmiany zaszły w Polsce po 1989 r.; podaje przykłady ważnych problemów współczesnej Polski, korzystając z różnych źródeł informacji (od osób dorosłych, z prasy, radia, telewizji, Internetu); opisuje i ocenia na przykładach wpływ techniki na środowisko naturalne

i życie człowieka; wymienia korzyści i niebezpieczeństwa korzystania z mediów elektronicznych; opowiada o przejawach nędzy na świecie oraz formułuje własną opinię o działaniach pomocowych podejmowanych przez państwa lub organizacje pozarządowe; wyjaśnia na przykładach przyczyny i następstwa konfliktów zbrojnych na świecie.

*treści oraz ilość jednostek lekcyjnych spoza podstawy programowej

** ilość jednostek lekcyjnych przewidzianych na lekcję powtórzeniową i sprawdzian

Procedury osiągnięcia celów edukacyjnych

Strategie nauczania

1. Założone w programie cele mają być realizowane w toku lekcji w szkole, a nauczyciel zobowiązany jest dostosować procedury osiągnięcia celów do możliwości poznawczych uczniów.
2. Podstawową metodą proponowaną w realizacji niniejszego programu jest rozmowa nauczająca, praca z ilustracją, mapą, tekstem źródłową, a także różne metody aktywizujące, np. burza mózgów, drzewo decyzyjne itp. Dodatkowo – zwłaszcza w pierwszym roku nauki proponowana jest praca z tekstem słuchanym oparta na opowiadaniach. Realizacji celów służą też liczne i różnorodne ćwiczenia w zeszycie ćwiczeń.
3. Ważnym elementem procedury osiągnięcia założonych celów jest korzystanie z pomocy multimedialnych, także z zastosowaniem tablic multimedialnych.
4. W celu utrwalenia wiadomości i umiejętności proponowane są lekcje powtórzeniowe, a proponowane sprawdziany zgodne są z wymogami komisji egzaminacyjnych.
5. Jeśli są ku temu możliwości, cenne będzie uzupełnienie i ubogacenie treści programowych o wycieczki edukacyjne (zwłaszcza w poznaniu historii i zwyczajów regionu) i lekcje muzealne.

Metody nauczania

Podczas pracy z podręcznikiem „Klucz do historii” najbardziej polecanymi metodami nauczania do częstego stosowania są:

1. Rozmowa nauczająca
Metoda ta pozwala na przekaz treści, które trudno uczniom odkryć bez pomocy nauczyciela. Służy wprowadzaniu nowych zagadnień i pojęć, a zawarty w niej element dialogu aktywizuje uczniów, skupia na toku lekcji i pomaga nawiązać kontakt z nauczycielem.
2. Burza mózgów
Dzięki burzy mózgów uczniowie aktywnie uczestniczą w lekcji oraz wykorzystują dotychczasową wiedzę, a przez to lepiej zapamiętują nowe pojęcia.
3. Opowiadanie
W klasie czwartej występuje prawie w każdym temacie. Przybliża rzeczywistość historyczną, rozwija wyobraźnię, oddziałuje na zmysł słuchu (co ważne zwłaszcza dla tzw. słuchowców), a gdy czytane jest przez uczniów doskonali umiejętność czytania.
4. Praca z ilustracją
W podręczniku jest bardzo dużo ilustracji, często zajmujących całe strony. Możliwe jest też ich odtwarzanie za pomocą rzutnika multimedialnego. Budzą większe zainteresowanie przedmiotem, pomagają lepiej zrozumieć historię oraz treści społeczne, rozwijają wyobraźnię. Dzięki nim uczeń łatwiej zapamiętuje treści przekazywane podczas lekcji (zwłaszcza tzw. wzrokowcy).

5. Praca z mapą
Jest niezbędna w zrozumieniu wielu treści i problemów zarówno historycznych jak i społecznych. Uczniowie na początku poznają samą mapę i uczą się pracy z nią, by potem w toku lekcji korzystać z licznych map zamieszczonych w podręczniku i w atlasie (opcjonalnie).
6. Praca z tekstem źródłowym
Teksty te są dostosowane do poziomu percepcji ucznia na poszczególnych poziomach kształcenia. Ich czytanie i interpretacja przybliżają uczniom poznawane czasy i uczą podstawowego warsztatu historyka.
7. Praca z zeszytem ćwiczeń
Ćwiczenia nie tylko służą powtórzeniu nowych treści, ale także urozmaicają tok lekcji, a poprzez zabawę (liczne rebusy i krzyżówki) zachęcają do nauki przedmiotu.
8. Drama
Czasami w propozycjach scenariuszy pojawia się drama. Metoda ta ma na celu bardziej aktywny udział uczniów w lekcji, przybliżyć treści i budzi zainteresowanie przedmiotem. Nauczyciel musi jednak dostosować tę metodę do warunków panujących w klasie (ilość uczniów, możliwości przygotowania rekwizytów itp.)
9. Drzewko decyzyjne
Uczy podejmowania decyzji i rozważania argumentów za i przeciw.
10. Praca w grupach
Dość często proponowana metoda pracy pozwalająca na zwiększenie aktywności, a także rozwój umiejętności pracy w grupie i współdziałania. O wielkości i składzie grup decyduje najczęściej nauczyciel.
11. Wycieczki edukacyjne
Ubogacają treści lekcji, zwłaszcza w zakresie edukacji regionalnej. Ich możliwość jest ściśle zależna od warunków panujących w szkole oraz miejsca, w którym znajduje się szkoła, dlatego nie są proponowane w scenariuszach do konkretnych lekcji. Są jednak polecane w realizacji programu „Klucz do historii”.
12. Lekcje muzealne
Podobnie jak wycieczki edukacyjne. Oprócz edukacji regionalnej pozwalają poznać uczniom instytucję muzeum.

Indywidualizacja pracy z uczniem

W spodziewanej realizacji celów program uwzględnia indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb i warunków kształcenia na proponowanych zasadach:

1. Wybór metody nauczania
Wyżej wymienione metody można wybierać lub odrzucać, a także modyfikować w zależności od możliwości uczniów w klasie i warunków szkolnych.
2. Lekcje dodatkowe
Tematy spoza podstawy programowej mogą, ale nie muszą być realizowane przez nauczyciela. Powinny być dostosowane do zainteresowań uczniów. Każdy z tematów zawiera pytania podsumowujące oraz zestaw ćwiczeń w zeszycie ćwiczeń, może być więc realizowany indywidualnie przez uczniów.
3. Praca z zeszytem ćwiczeń
Propozycje ćwiczeń ubogacają lekcje, mogą być też propozycją zadań domowych dla wszystkich bądź jedyni dla chętnych

Przykładowe techniki i narzędzia oceny osiągnięć uczniów

Pisemne formy kontroli

1. Propozycje sprawdzianów pisemnych na zakończenie każdego z działu są zawarte w podręczniku dla nauczyciela oraz na dołączonej do podręcznika płycie CD. Sprawdziany są ułożone z myślą o wymaganiach stawianych uczniom na sprawdzianie pod koniec nauki w klasie szóstej.
2. Kartkówki, czyli pisemne formy kontroli z 2 lub 3 ostatnich lekcji układu nauczyciel dostosowując poziom wymagań do możliwości uczniów oraz własnych wymagań.
3. Prace domowe mogą być formułowane na podstawie pytań podsumowujących do każdego tematu w podręczniku oraz zeszytu ćwiczeń.
4. Krótkie wypowiedzi pisemne uczniowie mogą ćwiczyć odpowiadając pisemnie na pytania z podręcznika, wykonując ćwiczenia z zeszytu ćwiczeń lub indywidualne zadania zlecone przez nauczyciela.

Ustne formy kontroli

1. Rekapitulacja wtórna i pierwotna – może być zindywidualizowana.
2. Metody takie jak pogadanka, burza mózgów, opowiadanie.
3. Nauczyciel może indywidualnie zastąpić pisemne formy kontroli (np. sprawdziany) ustnymi jeśli wymaga tego orzeczenie poradni pedagogicznej.

Przewidywane osiągnięcia uczniów

1. Wiedza historyczna i społeczna zawarta w treściach nauczania i określona przez podstawę programową.
2. Umiejętności związane z analizą i interpretacją historyczną, znajomość chronologii historycznej.
3. Dostrzeganie związków teraźniejszości z przeszłością, wyciąganie wniosków oraz formułowanie i uzasadnianie własnych opinii.
4. Zaangażowanie w życie społeczne klasy i szkoły.
5. Znajomość historii, kultury i tradycji swojego regionu.
6. Przystwojenie wartości niezbędnych w życiu społecznym.

Propozycja przedmiotowego systemu nauczania

1. Szczegółowe zasady oceniania zawarte są w planie wynikowym dla poszczególnych poziomów nauczania.
2. System musi być dostosowany do wewnątrzszkolnego systemu nauczania.
3. Sprawdzeniu wiedzy służą sprawdziany przygotowane po każdym dziale w podręczniku.
4. Liczne ćwiczenia, zadania, pytania do map, tekstów źródłowych i ilustracji mogą być okazją do sprawdzenia wiedzy i umiejętności uczniów oraz jej oceny.
5. Najważniejsze cele w edukacji historyczno – społecznej, czyli cele kształtujące postawy i opinie, choć nie podlegają ocenie nie mogą zostać zapomniane w toku kształcenia.
6. Liczne lekcje dodatkowe oraz te spoza podstawy programowej umożliwiają nauczycielowi indywidualne wyznaczenie warunków koniecznych do uzyskania ocen najwyższych (celująca i bardzo dobra).
7. Ocenę dopuszczającą uzyskuje uczeń, który w stopniu mniej niż podstawowym opanował treści kształcenia, częściowo posiada podstawowe umiejętności warsztatowe, z pomocą nauczyciela rozwiązuje polecane zadania, ale nie potrafi formułować własnych opinii.
8. Ocenę dostateczną uzyskuje uczeń, który w stopniu podstawowym opanował treści kształcenia, posiada podstawowe umiejętności warsztatowe, z niewielką pomocą nauczyciela rozwiązuje polecane zadania, z dużą pomocą nauczyciela formułuje opinie.

9. Ocenę dobrą uzyskuje uczeń, który w stopniu średniozaawansowanym opanował treści kształcenia, posiada podstawowe umiejętności warsztatowe, samodzielnie rozwiązuje polecane zadania, z niewielką pomocą nauczyciela formułuje opinie.
10. Ocenę bardzo dobrą uzyskuje uczeń, który w stopniu zaawansowanym opanował treści kształcenia, posiada wszystkie umiejętności warsztatowe, samodzielnie i twórczo rozwiązuje polecane zadania i formułuje opinie.
11. Ocenę celującą uzyskuje uczeń, który w stopniu wykraczającym poza treści nauczane podczas lekcji opanował treści historyczne i społeczne, posiada wszystkie umiejętności warsztatowe, samodzielnie i twórczo rozwiązuje polecane zadania i formułuje opinie, podejmuje dodatkowe zobowiązania i z sukcesem bierze udział w konkursach przedmiotowych.
12. Ocenę niedostateczną uzyskuje uczeń, który nie opanował podstawowych treści kształcenia, nie posiada podstawowych umiejętności warsztatowych, nawet z pomocą nauczyciela nie rozwiązuje poleconych zadań, nie potrafi formułować własnych opinii.